

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються передумови запровадження в Україні інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Останнім часом в Україні все частіше приймаються нормативні акти, в яких передбачається притягнення до адміністративної відповідальності, зокрема, у вигляді штрафу підприємств, установ та організацій. Наприклад, Закон України від 14 жовтня 1994 року "Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування", Закон України від 16 травня 1995 року "Про виключну (морську) економічну зону України", Закон України від 16 червня 1992 року "Про об'єднання громадян" тощо. Детальний аналіз положень цих актів дозволяє відзначити той факт, що, хоча протиправні дії зазначених суб'єктів і не називаються безпосередньо адміністративними, а відповідальність — адміністративною, все ж таки вони мають найважливіші її ознаки. Це, з одного боку, суперечить положенням Кодексу України про адміністративні проступки, а саме — визначенню суб'єктом відповідальності лише фізичних осіб (СТ. 11), а з другого боку, дає підстави деяким вченим-адміністративістам (зокрема Бахраху Д. М., Битяку Ю. П., Гончаруку С. Т., Зуй В. В., Новосоловій В. І., Овчаровій О. В. та ін.) говорити про можливість існування адміністративної відповідальності юридичних осіб, а в деяких випадках навіть їх структурних підрозділів [1].

Варто погодитися з тим, що поява нових суспільних відносин, які потребують правоохорони з боку держави, зумовлює появу нових суб'єктів правовідносин (господарських товариств, об'єднань громадян, різних видів підприємств тощо), а отже, цілком логічно, і деліктних відносин. Це обумовлює потребу перегляду інституту адміністративної відповідальності та внесення певних змін до законодавства про адміністративну відповідальність України.

Сучасна доктрина адміністративного права визнає суб'єктом адміністративної відповідальності "людину в стані дієздатності та осудності" [2], тобто фізичну особу, разом з тим детальніший аналіз положень Кодексу України про адміністративні правопорушення дозволяє відзначити, що для визначення суб'єкта на законодавчому рівні використовується термін не "фізична особа", а лише "особа", що й дає змогу говорити про можливість розширення кола суб'єктів адміністративної відповідальності.

До того ж, як свідчить історичний аналіз, прецеденти у нашій державі вже були. Так, до прийняття Указу Президії Верховної Ради УРСР від 15 грудня 1961 року "Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку" юридичні особи визнавалися суб'єктами адміністративної відповідальності [3].

Нині питання визначення кола суб'єктів адміністративної відповідальності є досить актуальним, і потреба вирішення його вже не викликає сумніву, що, у свою чергу, вимагає уточнення деяких досить важливих його аспектів.

Передусім, з метою усунення термінологічної плутанини та зняття дискусійності питання, доцільно використовувати термін "колективні суб'єкти", а не "юридичні особи", більш притаманного науці цивільного права, й законодавче визначення якого дається саме у Цивільному кодексі України.

Оскільки адміністративна відповідальність колективних суб'єктів відрізняється від аналогічної відповідальності фізичних (індивідуальних) суб'єктів, варто підтримати точку зору більшості провідних вчених-адміністративістів (зокрема, Ковалю Л. В., Комзюка А. Т., Гуменюка В. А. та інших) і зосередити нормативні під-

стави адміністративної відповідальності колективних суб'єктів в окремій главі КпАП України [4], на відміну од положень проекту нового Кодексу України про адміністративні проступки. Треба переглянути деякі елементи складу адміністративного проступку як фактичної підстави адміністративної відповідальності колективних суб'єктів, зокрема суб'єктивну сторону. Класичне визначення суб'єктивної сторони як психічного ставлення особи до вчиненого нею діяння та його негативних наслідків неприйнятне для колективних суб'єктів, психічно хворих. Саме тому, можливо, слід підтримати думку деяких вчених-адміністративістів, зокрема Бахраха Д. М., й передбачити адміністративну відповідальність за сам факт вчинення адміністративного проступку, тобто закріпити теорію "об'єктивного ставлення". Слід також уточнити об'єктивну сторону адміністративного проступку колективних суб'єктів, обставини, що виключають, пом'якшують, або ж обтяжують їх адміністративну відповідальність.

Слід дещо переглянути адміністративні стягнення як реакцію держави на вчинення адміністративного проступку колективних суб'єктів, що цілком узгоджується з положеннями Концепції реформи адміністративного права України [5]. Система адміністративних стягнень, передбачена у СТ. 24 КпАП України, не прийнятна для ко-

лективних суб'єктів, оскільки цілком зорієнтована на конкретну фізичну особу. Варто для колективних суб'єктів передбачити такі стягнення: попередження, штраф, конфіскацію, зупинення та анулювання ліцензії на здійснення певного виду діяльності, тимчасове зупинення (заборону) окремих видів діяльності, примусовий розпуск, скасування акту державної реєстрації суб'єктів діяльності. Саме органічне поєднання організаційних та економічних властивостей адміністративних стягнень сприятиме кращому досягненню їхньої мети при застосуванні щодо колективних суб'єктів.

І, нарешті, слід дещо переглянути процесуальний режим адміністративної відповідальності (зокрема, представництво при розгляді справ, можливість примусового виконання постанови про застосування стягнення у разі невиконання його у добровільному порядку тощо).

Отже, розширення кола суб'єктів адміністративної відповідальності за рахунок колективних суб'єктів — нагальна потреба сьогодення, а передумовою позитивної реалізації її є створення досконалої законодавчої бази. Як свідчить історичний досвід, цей процес досить тривалий і вимагає концентрації значних зусиль. У контексті цього, реалізація запропонованих рекомендацій зможе дещо сприяти його прискоренню.

1. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. — К., 1995. — С. 40; Битяк Ю. П., Зуй В. В. Административное право Украины (Общая часть). — Х.: ООО "Одиссея", 1999. — С. 133—136; Бахрах Д. Н. Административное право. — М.: Изд-во БЕК, 1997. — С. 291; Напрямки реформування адміністративного права України // Право України. — 1998. — № 8. — С. 16; Овчарова Е. В. Материально-правовые проблемы административной ответственности юридических лиц (к проекту Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях) // Государство и право. — 1998. — № 7. — С. 15.

2. Коваль Л. В. Адміністративне право. — К.: ВЕНТУРІ, 1998. — С. 136.

3. Відомості Верховної Ради УРСР. — 1961. — № 53. — С. 609.

4. Комзюк А. Т., Гуменюк В. А., Салманова О. Ю. Деякі проблеми реформування законодавства про адміністративну відповідальність // Вісник Університету внутрішніх справ України. — 1996. — № 1. — С. 77.

5. Концепція реформи адміністративного права України. — К., 1998. — С. 76—77.

Kolomyets T. O.

THE ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY OF THE LEGAL PERSONS: THE PRECONDITION OF INTRODUCTION IN UKRAINE

The preconditions of introduction in Ukraine of institute of the administrative responsibility of the legal persons are covered in article.